Çanakkale'nin gayri müslim şehitleri

Dost olarak öldüler!

İzmirli Ermeni asker Agop Balyan'ın günlüğünden (3 Ağustos 1915):
"Bugün amele taburuna nakledildim. Artık silah taşımama izin vermiyorlar. Söylemediler ama anlıyorum, bize güvenmiyorlar. Doğuda olanlardan sonra... [Ermeni Tehciri'ne atıfta bulunuyor] Arkadaşlarım İbrahim ve Hasan beni teselli etmeye çalışıyor. 'Canın sağ olsun, en azından ateş hattında değilsin" diyorlar. Haklılar belki de. Ama insanın kendi vatanında güvenilmez sayılması ne acı. Ben bu topraklar için savaşmak istemiştim

1915 yılının o bahar sabahında, siperlerinde bekleyen Osmanlı askerleri, ufukta beliren düşman gemilerini izliyordu. Çok fazla dile getirilmese veya bilinmese de, onlar arasında Mehmet, İsmail ve Mustafa gibi Türk askerlerin yanında, Yorgo, Aram, Mişon ve Hayk da vardı. İsimlerinin farklılığı dışında hepsi aynı üniformayı taşıyor, aynı bayrağın gölgesinde, aynı vatanı savunuyorlardı.

Çanakkale Savaşı, genellikle Türk askerinin kahramanlık destanı olarak anlatılır. Ancak bu destanın içinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun çok uluslu yapısını yansıtan, çok az bilinen bir hikâye daha gizlidir: Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarının da bu mücadeledeki varlığı ve fedakârlığı. Rum, Ermeni, Yahudi ve diğer gayrimüslim Osmanlı vatandaşları, cephede ve cephe gerisinde Müslüman kardeşleriyle omuz omuza çarpıştılar, birlikte şehit düştüler. Evet ***"şehitlik"*** İslami bir kavram belki, ama bu insanlar için sadece ***"öldüler"*** demek büyük bir vefasızlık olmaz mı?

Siperlerde Yanyana

Piyade Alayı'nın 3. Taburunda görevli Teğmen Aram Hamparsumyan, 21 Nisan 1915 sabahı, siperlerindeki askerleri denetliyordu. İstanbul'da doğup büyüyen, Mekteb-i Harbiye'den mezun olan genç subay, Arıburnu'ndaki kritik savunma hattında görevliydi. Yanındaki çavuş, Samsunlu Mehmet'ti. İki asker, adeta kardeş gibi olmuşlardı. Mehmet, Aram'ın sürekli yanında taşıdığı, evde bıraktığı eşi ve küçük kızının fotoğrafını defalarca görmüştü. Aram ise Mehmet'in cebinde sakladığı Kuran'ı Kerim'i ve içinden hiç çıkarmadığı anne mektubunu biliyordu.

"Teğmenim, sanki bugün farklı bir şey var," dedi Mehmet, ufku işaret ederek. Aram gözlerini kısarak denize baktı. "Haklısın Mehmet, bir ***hareketlilik*** var

O sırada kulakları sağır eden bir patlama sesiyle yer sarsıldı. Düşman gemilerinden açılan top ateşi, siperlerin hemen önünde patlamıştı. Aram ve Mehmet, kendilerini yere attılar. Ardından gelen top sesleri ve patlamalar, büyük taarruzun başladığını gösteriyordu. Saatler süren bombardımanın ardından, Anzak birlikleri karaya çıkmaya başladığında, 19. Alay tüm gücüyle karşı koydu.

Gün boyunca süren çatışmada, Mehmet ve Aram, siperlerinden hiç ayrılmadılar. Akşama doğru, düşman geri püskürtülmüştü, ancak kayıplar ağırdı.

Mehmet, omzundan yaralanmıştı. Aram onu sırtlayarak sağlık çadırına götürürken, ***"Seni kardeşim gibi seviyorum Mehmet, bırakmam,"*** diyordu. Sağlık çadırına vardıklarında, Mehmet'in durumu ağırlaşmıştı. Son nefesini vermeden önce, ***"Teğmenim, mektubu anneme ulaştır... ve sen de oğlu ol,"*** dedi.

Aram, Mehmet'in cenazesini defnedip birliğine döndüğünde, gözleri yaşlıydı. Bir hafta sonra, 28 Nisan'da gerçekleşen bir diğer saldırıda, siperinden çıkıp yaralı bir askeri kurtarmaya çalışırken şehit düşecekti. Cenazesi, Mehmet'in mezarının yanına defnedildi. Bu iki asker, farklı inançlara sahip olmalarına rağmen, aynı vatan için, yan yana şehit olmuşlardı.

Amele Taburlarının Karanlık Hikâyesi

Çanakkale Savaşında gayrimüslim Osmanlı vatandaşları sadece muharip birliklerde değil, lojistik destek sağlayan amele taburlarında da görev almışlardı. Rum, Ermeni ve Yahudi vatandaşlardan oluşan bu taburlar, cepheye mühimmat ve erzak taşıyor, yol yapımı ve siperler için gerekli çalışmaları yürütüyordu.

Dimetoka'da doğup büyüyen 28 yaşındaki Yorgos Dimitriadis, İstanbul'da bir ayakkabı dükkânı işletiyordu. Seferberlik ilan edildiğinde, Amele Taburu'na alınmış ve Gelibolu'ya gönderilmişti. Yorgo'nun yer aldığı amele taburu, cepheye mühimmat taşıyordu. Ağır sandıkları, sarp yamaçlardan ve çamurlu yollardan geçirerek siperlerdeki askerlere ulaştırmak zorundaydılar.

Bir bahar günü, Yorgo ve arkadaşları mühimmat sandıklarını taşırken, düşman keşif uçakları tarafından fark edildiler. Üzerlerine açılan ateş sonucu, grubun yarısı şehit oldu. Yorgo, bacağından aldığı ağır yarayla yere düştü. Yanında taşıdığı sandık, siperlerdeki askerlere ulaşamayacaktı. Kanlar içinde, son gücüyle sandığı sırtladı ve sürünerek ilerlemeye çalıştı. Mühimmat karakoluna vardığında, kan kaybından bayılmıştı.

Müslüman bir er olan Kozan Köyünden Ali tarafından bulunan Yorgo, sağlık çadırına taşındı. Doktorlar durumunun ağır olduğunu söylediğinde, Ali onun başından ayrılmadı. Yorgo'nun cebinden çıkan, eşinin ve iki küçük kızının fotoğrafını görünce, gözleri yaşardı. Yorgo gözlerini açtığında, karşısında Ali'yi buldu. ***"Kızlarım... onlara bakacak kimse yok,"*** diye fısıldadı. Ali, ***"Merak etme kardeşim, iyileşeceksin ve kızlarına kavuşacaksın,"*** dedi, ancak kendi de buna inanmıyordu.

Yorgo, iki gün sonra şehit oldu. Ali, onun cebinden çıkan adresi aldı ve savaştan sonra İstanbul'a giderek Yorgo'nun ailesini buldu. Hayatının geri kalanında, Yorgo'nun kızlarını kendi kızları gibi gördü, onların hiçbir şeyden eksik kalmamasını sağladı.

Cephe Gerisinde: Görünmez Kahramanlar

Çanakkale Savaşı'nın gayrimüslim tanıkları arasında, sağlık görevlileri ve hastane personeli de vardı. İstanbul'daki Rum, Ermeni ve Yahudi hastaneleri, savaş süresince yaralı askerlere hizmet vermiş, Osmanlı ordusuna önemli sağlık desteği sağlamıştı.

Balıklı Rum Hastanesi'nde hemşire olan 22 yaşındaki Eleni Papadopoulou, Çanakkale'den gelen yaralıları tedavi etmek için gece gündüz çalışıyordu. Bir gün, ağır yaralı bir askerin bakımını üstlendi. Askerin ismi Hasan'dı ve Gelibolu'daki çatışmada ağır yaralanmıştı. Eleni, günlerce Hasan'ın başında bekledi, yaralarını temizledi, ilaçlarını verdi.

Ancak Hasan'ın durumu giderek kötüleşiyordu. Bir gece, ateşler içinde sayıklarken, sürekli ***"Anam, anam,"*** diye inliyordu. Eleni, askerin elini tuttu ve Rumca bir ninni söylemeye başladı. Bu, kendi annesinin ona söylediği bir ninniydi. Hasan, ninninin ritmiyle sakinleşti ve gözlerini açtı. ***"Teşekkür ederim kardeşim,"*** diyebildi sadece. O gece Hasan şehit oldu. Eleni, onun yastığının altındaki Kuran'ı Kerim'i ve üzerinde